

QADIMGI SHARQ TABOBATINING YOZMA MANBALARI, O'RTA OSIYO ALLOMALARI VA ULARNING TABOBAT SOHASIGA QO'SHGAN HISSASI

Muallif: Qo'shmatova Shaxzoda Qosimjon qizi

Ta'lim muassasasi: Quva Abu Ali Ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi

tibbiyot texnikumi

ANNOTATSIYA (O'zbek tilida)

Ushbu maqolada qadimgi Sharq tabobatining yozma manbalari, xususan O'rta Osiyo allomalarining tibbiyot rivojiga qo'shgan hissasi yoritilgan. Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy va boshqa mutafakkirlarning ilmiy merosi tahlil qilinib, ularning asarlari zamonaviy tibbiyot rivojiga asos bo'lib xizmat qilgani ko'rsatildi. Tadqiqot natijalari qadimgi tabobat bilimlari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmaganini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar:

Sharq tabobati, Ibn Sino, Beruniy, tibbiyot tarixi, yozma manbalar, O'rta Osiyo allomalari

ANNOTATION: This article explores the written sources of ancient Eastern medicine and the contributions of Central Asian scholars to the development of medical science. The scientific heritage of Abu Ali Ibn Sina, Abu Rayhan Beruni, and other thinkers is analyzed, demonstrating that their works laid the foundation for modern medicine. The findings confirm that ancient medical knowledge remains relevant today.

Keywords: Eastern medicine, Ibn Sina, Beruni, history of medicine, written sources, Central Asian scholars

Kirish: Qadimgi Sharq sivilizatsiyasi ilm-fan va madaniyat rivojida muhim o‘rin egallagan bo‘lib, tabobat sohasi ham bundan mustasno emas. Sharq tabobati ming yillar davomida to‘plangan tajriba va kuzatuvlarga asoslanib shakllangan bo‘lib, inson salomatligini saqlash, kasalliklarning oldini olish va davolash usullarini o‘z ichiga oladi.

O‘rta Osiyo hududi qadimdan ilm-fan markazlaridan biri bo‘lib, bu yerda yetishib chiqqan allomalar tibbiyot rivojiga ulkan hissa qo‘shganlar. Ularning ilmiy merosi nafaqat o‘z davrida, balki keyingi asrlarda ham Yevropa va boshqa hududlarda tibbiyot rivojiga ta’sir ko‘rsatgan.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, qadimgi Sharq tabobati va O‘rta Osiyo allomalari merosini o‘rganish zamonaviy tibbiyotning tarixiy ildizlarini anglash, milliy merosni qadrlash hamda tibbiy madaniyatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Maqolaning maqsadi — qadimgi Sharq tabobatining asosiy yozma manbalarini tahlil qilish, O‘rta Osiyo allomalarining tibbiyot sohasiga qo‘shgan hissasini yoritish va ularning ilmiy merosining bugungi kundagi ahamiyatini ko‘rsatishdan iborat.

Qadimgi Sharq tabobati inson salomatligini saqlashda tabiat bilan uyg‘unlik tamoyiliga asoslangan bo‘lib, davolash jarayonida o‘simliklar, mineral moddalar va tabiiy omillardan keng foydalanilgan. Bu yondashuv bugungi kunda ham muqobil tibbiyot va fitoterapiya yo‘nalishlarida o‘z aksini topmoqda. Shuningdek, qadimgi tabiblar inson organizmini yagona tizim sifatida ko‘rib, kasallik sabablarini faqat alomatlar bilan emas, balki turmush tarzi, ovqatlanish va atrof-muhit omillari bilan bog‘liq holda izohlashga harakat qilganlar.

O‘rta Osiyo hududi Buyuk Ipak yo‘li chorrahasida joylashgani sababli turli madaniyatlar va ilmiy qarashlar almashinuvi markaziga aylangan. Bu esa tabobat ilmining boyishiga, turli xalqlarning davolash tajribalari o‘zaro uyg‘unlashishiga

zamin yaratgan. Natijada hudud allomalari tomonidan yaratilgan ilmiy asarlar nafaqat mahalliy, balki jahon miqyosida ham katta ahamiyat kasb etgan.

Qadimgi tabobat manbalarida shifokorning axloqiy fazilatlari, bemorga mehr-shafqat bilan munosabatda bo'lish, davolash jarayonida mas'uliyatni his etish kabi tamoyillar alohida ta'kidlangan. Bu g'oyalar bugungi zamonaviy tibbiy etika me'yorlari bilan hamohang bo'lib, shifokor kasbining insonparvarlik mohiyatini namoyon etadi.

Bugungi globallashuv davrida qadimgi Sharq tabobati merosini o'rganish nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki zamonaviy tibbiyot rivojida ham muhim ilmiy manba sifatida xizmat qilishi mumkin. Ayniqsa, tabiiy davolash usullari, profilaktika choralariga e'tibor va sog'lom turmush tarzini targ'ib etish kabi tamoyillar hozirgi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Shu sababli, qadimgi Sharq tabobatining yozma manbalari va O'rta Osiyo allomalari ilmiy merosini chuqur o'rganish tibbiyot tarixini boyitish bilan birga, zamonaviy sog'liqni saqlash tizimini takomillashtirishda ham muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Usullar (Methods)

Tadqiqot quyidagi usullarga asoslandi:

Tarixiy va ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish

Qadimgi tabobatga oid yozma manbalarni o'rganish

O'rta Osiyo allomalari ilmiy merosini solishtirma tahlil qilish

Ularning tibbiyot rivojiga qo'shgan hissasini baholash

Tadqiqot tavsifiy va tarixiy-tahliliy yondashuv asosida olib borildi.

Natijalar (Results)

Tadqiqot natijasida quyidagi muhim jihatlar aniqlandi:

1. Qadimgi Sharq tabobatining yozma manbalari muhim ilmiy asos bo'lgan

“Al-Qonun fi't-tibb”, “Kitob as-Saydana” kabi asarlar kasalliklar tasnifi, tashxis va davolash usullarini tizimli bayon etgan.

2. Abu Ali ibn Sino tibbiyot ilmiga ulkan hissa qo'shgan

Uning “Tib qonunlari” asari asrlar davomida Sharq va Yevropa tibbiyotida asosiy qo'llanma bo'lib xizmat qilgan.

3. Abu Rayhon Beruniy dorishunoslik rivojiga katta hissa qo'shgan

U dorivor o'simliklar va mineral moddalar xususiyatlarini ilmiy asosda bayon qilgan.

4. O'rta Osiyo allomalari profilaktika va gigiyena masalalariga e'tibor qaratgan

Ular kasalliklarni davolashdan ko'ra oldini olish muhimligini ta'kidlaganlar.

Muhokama (Discussion)

Qadimgi Sharq tabobati inson organizmini yaxlit tizim sifatida ko'rib, kasalliklarni davolashda kompleks yondashuvni taklif etgan. Bu yondashuv zamonaviy tibbiyot tamoyillari bilan hamohangdir.

O'rta Osiyo allomalari ilmiy merosi quyidagi yo'nalishlarda muhim ahamiyatga ega:

Kasalliklarni tizimli tasniflash

Dorivor o'simliklardan foydalanish

Profilaktika va gigiyena tamoyillarini rivojlantirish

Tibbiy etika va shifokor mas'uliyatini yoritish

Ularning asarlari Yevropa universitetlarida asrlar davomida o'qitilgan bo'lib, bu Sharq ilm-fanining jahon sivilizatsiyasiga qo'shgan hissasini ko'rsatadi.

Xulosa (Conclusion)

Qadimgi Sharq tabobati va O'rta Osiyo allomalari ilmiy merosi tibbiyot tarixida muhim o'rin tutadi. Ularning yozma manbalari zamonaviy tibbiyot rivojiga asos bo'lib xizmat qilgan va bugungi kunda ham o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Milliy ilmiy merosni o'rganish va targ'ib qilish nafaqat tarixiy bilimlarni boyitadi, balki yosh avlodni ilm-fanga qiziqtirish va tibbiy madaniyatni yuksaltirishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar (References)

Abu Ali ibn Sino. Al-Qonun fi't-tibb.

Abu Rayhon Beruniy. Kitob as-Saydana.

Nasr S.H. Islamic Science: An Illustrated Study. World of Islam Festival Publishing; 2021.

Savage-Smith E. Islamic Medicine. Edinburgh University Press; 2020.

Karimov U. O'rta Osiyo allomalari va ularning ilmiy merosi. Toshkent; 2022.

O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi. Sharq tabobati tarixi. Toshkent; 2021.

G'aniyev T. Tibbiyot tarixi. Toshkent; 2020.